

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשס"ט

פרשת ויצא

א. כלו יקר.

ברק כח' פסוק יא':

שפכה תהיה מריבה בין אבני נזר, שנים עשר שבטי יה, כי כל שבט יאמר: עלי יניח צדיקו של עולם ראשו, זה בית המקדש שנאמר בו: "מרום מראשון מקום מקדשנו" (ירמיה יז, יב); ולסוף נעשו לאבן אחת, על ידי שגבה דוד הנהיב מן בלם. ועל אבן זה נאמר בבנין בית שני: "והוציא את האבן הראשה" (זכריה ד, ז), רצה לומר: אותו שהיה מראשותיו של יעקב, הוציאו ליסוד בו את היכל ה'. ועשה יעקב ממנו מטה לשבב עליו, להיות סימן שזה יהיה מטתו של שלמה, מלך שהשלום שלו, כמו שפרש רש"י בפשיר השירים על פסוק "הנה מטתו של שלמה" (שיר השירים ג, ז).

וישב במקום ההוא. משמע אבל קדם לכן לא שכב במטה, כי לא רצה לעלות על ערש יצועיו עד אשר מצא מקום מטתו של שלמה. וכן נדר דוד, שנאמר: "אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב... אם אעלה על ערש יצועי, אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה, עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב" (תהלים קלב, ה), הזכיר את יעקב תמיד, כי גם הוא נדר נדר כזה כמו כן, מאמרו "וישב במקום ההוא", אבל לא קדם לכן.

ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וגו'. אחר שנודע לו כי מקום זה יהיה בית אלהים המכהה לגל חמה, על בן לקח מן אבני המקום וישם אותם, שומר לראשו, להראות חבת הקדש שעליהן, כמו שפתיב: "כי רצו עבדיך את אבניה" (תהלים קב, טו). ולקח שנים עשר אבנים כנגד שנים עשר שבטים, כדאיתא במדרש (בראשית רבה סח, יא). והיו האבנים מריבות, כל אחד אמר: עלי יניח צדיק ראשו, שנעשו לאבן אחת, רמו לעתיד, על דרך שכתב הרב המורה, שלכך העלים הקב"ה מקום זה שיהיה מקום מקדש והיכל מלך, כדי שלא יהיה מריבה בין השבטים, כי כל שבט ירצה במקום המקדש ההוא. ומפני השלום נאמר: "אשר יבחר ה' מכל שבטיכם" (דברים יב, ה), וכתוב: "כי אם במקום אשר יבחר ה' באחד שבטיך" (שם פסוק יד). הא ביצר? אלא שבשעה שקנה דוד את הגרן מן ארונה היבואי, גבה את הפסך מכל השבטים, וכן פרש רש"י שם. ואם בן, מריבה זו שהיתה בין האבנים ונעשו לסוף אבן אחת, זה היה אות ומופת על העתיד,

אלות

1. מה הנושאים עליהם מנסה כרשננו לצאוד?
2. כרשננו 663 את הראש"ם בצנין אי הנכרת מקום המקדש בתורה, מה תשובתו?
3. הידועות לב תשובות נוספות?
4. מה בדיוק צעה דוד המלך ואיך זה נוצר לכאן?
5. מה נאמר בפניו בית שני ואיך זה שייך לכאן?
6. מיהו שלמה כאן?
7. מה קשה לו בקטע האחרון ומה מצנהו?

ב. אור החיים .

ויצא

שעובד עמו תהיה בעד מה שבוחר בו יותר מאיש אחר, וזה הוא שעור הפתוב טוב תמי אתה לך ואבחר בך לצד מה שאתה עובד עמי מתמי אותה לאיש אחר בלא עבודה, ולעולם אין זה שניה של רחל ולא בבחינת מכר הוא מכניסה. ואומרו שבה עמדי מתנה עליו שישב עמו ולא ירחיק נדד ויעבד מרחוק אלא עמו ושב כל זמן העבודה שתהיה עיניו פקוחות על עבודתו. עוד הערים לומר אליו שישב עמו עד עולם, וכמו שהתנה (ש"ר א') יתרו עם משה ולא הצטרף להשביעו על הדבר מפני שהם דברים הנקנים באמירה. ויתרו שהצטרף להשביע למשה, נתפסו לחיוב אפלו התרצה צפורה ללקח השביעו על דעתו לשבת את האיש. וטענה זו הנה בדעתו לטען כנגד יעקב כשיצטרף. ולזה צוה ה' אליו (ולא כ"ה) השמר לך פן תדבר עם יעקב, ויעקב לא עשה שמירה לזה כי דברי לכן דברים אליו בדרך חבה על זה הדרך ולמי אתן בתי טוב ממך שב בני עמדי פרוש כי אנשים אחים אנחנו ולקבו לא כן יחשב:

יט) ויאמר לכן טוב תמי וגו'. צריך לדעת לאיזה ענין אמר לכן, גם איך יצדק לומר טוב תמי לך מתמי וגו' אם אחר לא יעבד, ואולי ששקר לכן בזה ורמז לו כי יש אחר שייעבד כמו בן בעד רחל, ועוד קשה איך יצדק לומר תמי לשון מתנה כיון שהוא עובד בעדה שבע שנים שהוא כדי דמיה, כי הלא תדע שהקונה עבד עברי שש שנים יעבד ויברי הוא נתן שויו בעד שוי רחל: ג"ד צריך לדעת אומרו שבה עמדי שהוא שפת יתרו:

אכן מחשבתו הרעה נפרת מתוך דבריו כי נתפסו לרמות לתת לו לאה כמו שעשה אחר ק"ו, ולזה הקדים לדבר אליו בדרבים האלה, וזה הוא שעור דבריו טוב תמי אתה לך אמר לשון מתנה לשלל כי אין זה מכר לומר לו לבסוף הן אותה קניתי ממך כמו שכן אמר הלא ברחל וגו' וכמו שאבאר שם בעזרת ה', וחס שיביין יעקב שפתורת מתנה מחלטת הוא נותנה ולבסוף יבא עליו בטענת הבה שכר שבע שנים שעבד, לזה אמר כי העבודה

עאלות

1. מספר עאלות שאף כרסנו בתחילת דבריו, התוכל למנותן ולהסבירן?
2. כרסנו קובץ כי נתנת רחל מצד לבן היתה מבחינתו אחנה, ולא ציסקה, למה זה חשוב?
3. מה אם כן היתה צמודתו של יעקב לפי זה?
4. למה ביקש לבן את יעקב שישב עמו?
5. למה זמן חשב לבן לצעות את ההסכט?
6. כמה כף זה שונה מן המתרחש בין יתרו לבין משה?
7. איזה טענה רצה לבן לצטון כלפי יעקב ואיך זה נאמר?
8. מה טרם ליצק בהאמין ללבן כאן?

* * *

ג. תורת משה - אלשיך.

ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחתה ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי. ויחר אף יעקב ברחל ויאמר התחת אלהים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן

פרק ל' פסוקים א', ב':

(ל א"ב)

(א) אומרו ליעקב הוא מיותר. ועוד אומרה הבה לי בנים האם לא השכילה כי לא אלהים הוא לתת לה בנים. וגם אומרה מתה אנכי מה ענין מיתה. ועוד תשובתו אשר מנע ממך כי פירשו ז"ל (שם ע"א י) ממך מנע-ממני לא מנע, כי הלא כמו זר נחשב יחמץ לבבה במענה פיו. ואפשר כי אמרה בלבה אולי מה שציערתי את יעקב שידי היתה בהחליף את לאה ומסרתי לה סימנים שילם לי אלהים שעל כן לא ילדתי ממנו על אשר חטאתי לו, וזהו אומרו ותרא כי לא ילדה ליעקב על כן ותקנא באחותה, באומרה אני שלא הייתי כלי האומנות מהרמאות רק

שעורתך אני לוקה, והיא בעלת הרבר רבת בנים, אז ותאמר לו אחר כי בשלך הצער הזה עלי, מושיע אין בלתיך, כי בהתפללך עלי יראה ה' כי עברת על פשעי ויהיה לי בנים, ואם אין מתה אנכי כי אחזיק בקנאה על אחותי ותמשך שנאה ותחרות ואתחשב למתה בחיי בעון זה. (ב) אז השיב לה ואמר התחת אלהים אנכי שאמרת הבה לי בנים, ועל אשר אמרתי מתה אנכי, אל תחושי, שלא על עון זה לא ילדת שתקנאי, כי הלא אינך מצווה על פריה ורבייה, וכזכותך אם ילדת זכותך עתה, באופן כי אשר מנע ממך פרי בטן הוא בלבד, כלומר בחינת פרי לא בחינת חיוב כי אינך חייבת ולא חסרת זכות.

עאלות

1. ארבע קוסיות מצפה כרסנו בתחילת דבריו, התוכל למנותן ולהסבירן?
2. מה חשבה רחל צפויה להיות סיבת עקרונה צד כה?
3. כמה דוקא יעקב כן יוכל לסייע?
4. איך הוא מסביר "מתה אנכי"?
5. מה היתה תשובת יעקב אל רחל?

* * *

ויצא

ד. המשתדל. [ח] נפתולי: ענין ותאבקות והתחבקות ומלחמה בידים להפיל איש את רעהו פרק ל' פסוק ח': (ראב"ע) מל' פתיל ונפתת, וקרוב לו שורש לפת, שענינו עוות (ילפתו ארחות דרכם, איוב ו' י"ח), ומצאנו ורפת נמשון (שפסו ט"ז כ"ט) שענינו ח בוק, אלהים: לחזוק, כמו הררי אל (תהלים ל"ג ז).

אלות

1. מהו הקושי האפשרי המחייב את פרשנו להסביר את צנין: "נפתולי"?
2. מאיזו סכנה רוצה פרשנו להצילנו ביאורו: "אלהים" ומה הציוט אסיוציו?

* * *

ה. אבני שהם. ותר' לאה כי עמדה מלדת, ותקח את זלפה שפחתה ותתן אותה ליעקב פרק ל' פסוק ט': לאשה (ל' ב').

כל מקום שכתוב לקיחה אצל אנשים, פירשו לקיחה בדברים. כמו שנאמר בפ' צו: קח את אהרן ואת בניו אתו ופירש"י: קחנו בדברים ומשכוו (ויקרא ה' ב'), יכן אצל קרח שנאמר ויקח קרח פירש"י משך ראשי סנהדראות שבהם בדברים וכו' (במדבר ט"ז א') עיי"כ, ואף כאן צריך לומר שלקחה לאה את זלפה שפחתה בדברים, וכל כך למה? — כי זלפה היה לה לחשוש שבני אשר תלד ליעקב בהיותם בני השפחה ירשישו את עצמם נחיתי דרגה כלפי אחיהם בני הגבירה לאה.

ברם בלחה, לא הווקקה רחל לקחתה בדברים, אחרי שממנה נמנע פרי בטן, ואדרבה, כל מגמתה היתה שתבנה גב היא ממנה, וכשילדה בלחה ליעקב בן, אמרה רחל: דנני אלקים וגב שמע בסולי ותתן לי בן וגו' (לעיל פסוק ו'), כי החשיבה את בנה של בלחה כבן שלה.

אלות

- רשנו אלמוד כאן כי "לקיחה" היא בדברים דוקא?
 ה' זלפה והאט היה לו כסיו?
 א היתה צריכה ליעקב?

ד. ויזכר אלהים את רחל — אמה זכירה זכר לה, שתיקתה לאחותה, בשעה שהיו נותנין לו את לאה היתה יודעת ושותקת. ויזכר אלהים את רחל' — והדין נותן, שהכניסה צרתה לביתה. ר' הונא ור' אחא בשם ר' סימון אמר: (דה"א ב' ב) 'דן יוסף ובנימין' — בזכות דן נפקדה רחל, בזכות דן עמד יוסף ובנימין.

ו' פתח את רחמה — יר' מנחמה בשם ר' בבאי אמר: שלשה מפתחות ביד הקדוש ברוך הוא: מפתח של קבורה ומפתח של גשמים ומפתח של רחם. מפתח של קבורה מנין, שנאמר: (יחזקאל לז' יב) 'הנה אני פתח את קברותיכם'; מפתח של גשמים מנין — (דברים כח' יב) 'יפתח ה' לך את אוצרו וגו' לתת מטר ארצך'; מפתח של רחם מנין, שנאמר: 'יפתח את רחמה', ויש אומרים: אף מפתח של פרנסה, שנאמר: (תהלים קמה' טז) 'פותח את ידך וגו'.

אלות

1. לכאורה מה הקושי בכלל שהאדרש נדחק כאן לכאורה?
2. מה מוסיף ר' סימון כאן על הידוע לנו?
3. מה המיוחד ב"הפתחות" לצומת כל הנצעה ומתרחש בצולמנו?
4. התמצא מכנה מותר לכאורה?
5. למה הפרנסה עם כן צויה להשתייך לכך?

* * *